

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Інститут історії України НАН України
Історичний факультет Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Національний музей історії України
Національний історико-етнографічний заповідник «Переслав»

Всеукраїнська науково-практична конференція

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ, НАУКИ І ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

До 25-річчя відновлення державної незалежності УКРАЇНИ

ЗБІРНИК ПРАЦЬ

Київ – Переяслав-Хмельницький, Україна, 20 – 21 травня 2016 р.

КИЇВ
ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2016

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ. МУЗЕЙНА СПРАВА

ЗОСІМОВИЧ О.Ю. (ЖДУ ім. І. Франка, Житомир, музей космонавтики ім. С.П. Корольова, Житомир, Україна; ozosimovich@yandex.ua). Особливості вивчення предметів космічної техніки як історичних джерел в навчальному курсі «Історичне джерелознавство»

МІХАЛІВЧУК В.В. (ВШ НТУУ «КПІ», Київ, Україна; miv948@gmail.com).

Науково-технічні аспекти розвитку літвістських

СЛОСАРЕНКО П.М. (Нац. ун-т оборони України, Київ, Україна; pslusarenko@ukr.net).

СЛОСАРЕНКО Л.Ю. (Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Київ, Україна; l.slusarenko@kubg.edu.ua).

Галфорд Джон Маккіндер (1861 – 1947) – науковець, політик і державний діяч

ЛЕВИЦЬКА П.М. (Нац. ун-т харч. технолог., Київ, Україна; nalejda15b@ukr.net).

СІЛКА О.З. (omediuleva@ukr.net).

СІНІЯВСЬКА Л.І. (ЧНУ ім. Б. Хмельницького; lora-s@meta.ua).

Бібліографія академіка Івана

Кураса (1939 – 2005): до питання узагальнення наукової спадщини

БОНДАРЕНКО В.В. (Педагогічний музей України, Київ; v_bondarenko@ukr.net).

Виставкова діяльність Педагогічного музею як засіб популяризації спадщини видатних педагогів (за матеріалами виставки 2016-й педагогічний)

ХОВРИЧ С.М. (Київ, Україна; s.khovrych@ukr.net). Студенти технічних вишів як цільова група відвідувачів музеїв

КУЗЬМЕНКО А.В., КОПТЮХ Ю.В. (ННЗ «Переяслав», Переяслав-Хмельницький, Україна; anastrixa@meta.ua; kop1971@ukr.net).

Перспективи здійснення реекспозиції в Музеї-діорамі «Битва за Дніпро в районі Переяслава і створення Букринського плацдарму восени 1943 року» у контексті декомунізації

МАНДРИНКО Т.В. (ВКНЗ Сумської області «Лебединське пед. училище ім. А.С. Макаренка», Лебедин, Україна; makarenkvtst@bigmir.net).

Музей педагогічної спадщини А.С. Макаренка як один із факторів професійної підготовки майбутнього вчителя

Niez Bilchenko@ukr.net

Колекція стародруків та цінних видаць Меморіального музею Г.С. Сковороди ННЗ «Переяслав» в системі культурного надбання України

ПОХОДЯНЦА О.Б. (ІВМ України, Київ, Україна; Pohodianshchuk@bigmir.net).

Твори образотворчого мистецтва та їх значення в українських сучасних музеях

ФОРМАНОК Т.М. (НМІ України, Київ, Україна; t.nebo2014@yandex.ru).

Художник Коломан Мозер (колекція поштових марок ПМІУ)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ДОДАТКИ (склав: С.М. Ховрич)

TABLE OF CONTENTS

GREETINGS TO PARTICIPANTS OF THE CONFERENCE	
EDUCATION IS THE BASE OF STRONG NATION	9
LEVCHENKO Nadiya (<i>National Historical and Cultural Reserve «Chyhyryn», Chyhyryn, Ukraine; nikz.chygr@gmail.com</i>). Education of Chyhyryn rayon in the XIX century	14
MOSIYEVYCH Julia (<i>RSHU, Rivne, Ukraine; mosievuch007@ukr.net</i>). Tendency of the Education of National Minorities Volyn province in the second half of XIX - early XX century	18
KOMARNITSKYI Oleksandr (<i>Kamianets-Podilsky National Ivan Ohienko University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine</i>). Educational criteria of selection of young people for admission to pedagogical universities of the USSR (20-ies. XX century)	22
VOISHENKO Viktoriia (<i>National Transport University, Kyiv, Ukraine</i>). Enlightening activity of Tihon Ivanovych Osadchii (1866 – 1945)	26
MASHCHENKO Natalia (<i>Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine; natalia_mashchenko@ukr.net</i>). Realization of educational reform in Rivne region	30
SUSHKO Alina (<i>The Academy of Public Administration under the aegis of the President of the Republic of Belarus, Minsk, Belarus; alina.sushko19@gmail.com</i>). Problems and prospects for transnational higher education cooperation within the Bologna Process	33
HREDINAR Maryna (<i>Mykolaiv V.O. Sukhomlynsky National University, Mykolaiv, Ukraine; mgredinar@mail.ua</i>). Professional training of future teachers of biological disciplines	37
MATHEMATICS. NATURAL SCIENCES. TECHNICS	
KARPENKO Larysa, SVIR Oleksii (<i>SUNAU, Slavyansk, Ukraine; larysa.karpenko@mail.ru</i>). Ukrainian mathematicians achievements are an example to follow a future generation	42
IATSENKO Volodymyr (<i>Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine v.iatsenko@mail.ru</i>). Using the heritage of kievian traveler of the eighteenth century. Vasily Grigorovich-Barsky in the classroom geography	46
HURZHII Oleksandr (<i>Institute of history of Ukraine National Academy of Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine</i>). Presentation of technological development in I. Hurzhii's studios in Ukraine of the XIXth century	48
KRYSKOV Andriy (<i>TNTU named I.Puluj, Ternopil, Ukraine; kryskov.a@gmail.com</i>). The level of agrotechnical knowledges in Podillya province in the second half of XIX century	51
FIRSOV Oleksandr (<i>European University, Cherkasy Branch, Cherkasy, Ukraine; firsov2010@gmail.com</i>). The contribution of the engineer B. Loutzky (1865 – 1942) to development of world engine-building	54
LYSENKO Vladyslav (<i>Lyceum-boarding school №23 «Cadet Corps», Kyiv, Ukraine</i>). Anatoliy Zapolskiy – author works to restore the earth's resources	58
SANDURSKA Olena (<i>Kherson State Maritime Academy, Kherson, Ukraine; sandurskaya-elen@mail.ru</i>). Laser lighthouses – innovation in navigation	61
PYVOVARENKO Olena (<i>NUFT, Kyiv, Ukraine; pyvovarenko@ukr.net</i>). Issue of food security in army as a factor of food technology development	64

Павло Слюсаренко,
Національний університет оборони
України, Київ, Україна
pklusarenko@ukr.net

Ірина Слюсаренко,
Київський університет імені Бориса
Грінченка, Київ, Україна
i.sliusarenko@kubg.edu.ua

ГАЛФОРД ДЖОН МАККІНДЕР (1861 – 1947) –
НАУКОВЕЦЬ, ПОЛІТИК І ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ

Pavlo Sliusarenko,
National Defence University of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
Iryna Sliusarenko,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine

HALFORD JOHN MACKINDER (1861 – 1947) –
SCHOLAR, POLITICIAN, STATESMAN

АКТУАЛЬНІСТЬ: Наприкінці XIX – на початку XX ст. відбувся процес виокремлення географії в окрему науку. Провідне місце в становленні географічної науки відіграв англійський політик, науковець, організатор освіти та науки Галфорд Джон Маккіндер (анг. Halford John Mackinder), який разом із Ф. Ратцелем, Р. Челленом, К. Хаусхофером настежить до плеяди видатних науковців, які також вважаються засновниками геополітики.

МЕТА: простежити багатогранність особистості Г.Дж. Маккіндера, яка виразилася в діяльності науковця, дипломата та державного діяча.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ. Майбутній засновник англійської школи геополітики народився 15 лютого 1861 р. в Гейнсборо, Лінкольншир в родині лікаря. Він був старшим серед шести дітей. В Оксфорді отримав ступінь бакалавра з природничих наук, за спеціальністю морфологія тварин. 1886 р. здобув кваліфікацію адвоката [1].

Одним з напрямків реалізації Г.Дж. Маккіндера стала його робота з пропагування вивчення та викладання географії. Він 1892 р. став співзасновником університету в Рідінгу, а вже наступного 1893 р. виступив одним із засновників Географічної Асоціації, в якій займав посаду голови від 1913 до 1946 рр., був її президентом від 1916 р. Асоціація була покликана пропагувати викладання географії в школах. Впродовж 1887 – 1905 рр. Г. Дж. Маккіндер викладав географію в

Оксфордському університеті, а від 1895 до 1925 рр. читав лекції в Лондонському університеті, паралельно з цим від 1903 до 1908 рр. займав престижний в науковому світі пост директора Лондонської школи економічних наук. Вчений не лише викладав географію, але й 1899 р. здійснив сходження на другу за висотою вершину Африки – г. Кенія, що викликало значний резонанс в британському суспільстві.

Плідною була і наукова робота Г. Дж. Маккіндера. 1887 р. побачила світ праця «Предмет та методи географії», у якій він доводив взаємозв'язок країни та її політичної ситуації. 1902 р. у публікації «Британія та Британські Моря» здійснив перший повний геоморфологічний опис Великої Британії. Але все ж для світової науки він назавжди залишиться автором ідеї Гартленду, яка стала ключовою в геополітиці. 25 січня 1904 р. вчений виступив на засіданні Королівського географічного товариства з доповіддю «Географічна вісь історії», яка була надрукована в «Географічному журналі». Автор вперше ввів поняття «стрижневого простору», «стрижневої держави – Росії», «стрижневого регіону – Європа – Азії», «великого внутрішнього півмісяця», «великого зовнішнього півмісяця». Він висловив такі базові для геополітики ідеї: географічні чинники впливають на хід історичного процесу; географічне розташування та технічний прогрес позначаються на потенціалі держави; Євразія є осовим регіоном глобальної політики [4, с.32].

Початок Першої світової війни розширив сферу діяльності Г. Дж. Маккіндера. 1914 р. він займався в Шотландії рекрутуванням військовослужбовців до британської армії, де за три дні створив 700 мобілізаційних пунктів [5, с.23]. Ще одним внеском Галфорда Маккіндера у суспільне життя Британського Королівства під час першого глобального конфлікту стала ініціатива 1915 р. – заснування Національного ощадного руху. Вже наступного року вчений спільно з англійським істориком та політичним діячем Р.У. Сетон-Ватсоном бере участь у створенні «Сербського товариства», яке пропагувало ідею об'єднання довкола Сербії Хорватії, Боснії, Герцеговини, Словенії, а також активно співпрацює з відомим чеським суспільним та політичним діячем Т. Масариком. Г. Дж. Маккіндеру вдалося втілити власні геополітичні ідеї у практичній площині. Він увійшов до складу британської делегації на Паризькій мирній конференції (1919 – 1920) та був одним з авторів Версальської мирної угоди, яка і сприяла утворенню

низки буферних держав по лінії від Балтійського до Чорного моря між двома стрижневими державами.

Так, під час Першої світової війни вчений-теоретик був долучений до обґрунтування ідеї створення на теренах Австро-Угорської імперії низки менших держав, які б утворили буферну зону між Німецькою та Російською імперіями.

1919 р. він доповнив власний науковий доробок роботою «Демократичні ідеали та реальність», яка викристалізувала суть ідеї Гартленду наступною сентенцією: «Хто контролює Східну Європу, той володіє Гартлендом; хто контролює Гартленд, той володіє Світовим островом (тобто Євразією і Африкою); хто контролює Світовий острів, той володіє світом» [1, р.28].

Своєрідною віхою в його біографії стала робота в якості британського верховного комісара з «Півдня Росії» в 1919 – 1920 рр. [2, с.162]. Міністр іноземних справ Великої Британії лорд Керзон залучив Г.Дж Маккіндера до складу британської місії на «Півдні Росії», яка працювала з грудня 1919 р. до кінця січня 1920 р. Місія була покликана зібрати дані про більшовиків та надати допомогу «білому руху» генерала Денікіна. У своєму звіті Г.Дж. Маккіндер порекомендував відмовитися від укладання миру з більшовиками та надавати економічну, військову та дипломатичну підтримку «білому руху», а також сприяти утворенню буферних держав на території Білорусії, України, Вірменії, Грузії, Азербайджану, Дагестану. Його ідея не знайшла підтримки в уряді [5, с.28]. Маккіндер пішов у відставку. 1920 р. був посвячений в лицарі.

Паралельно з викладацькою, управлінською та суспільною роботою англійський вчений займався і політичною діяльністю. Він впродовж 12 років, від 1910 до 1922 рр., обирався до Палати громад від Глазго у складі Ліберальної Юніоністської партії. Решту активного суспільного життя від 1920 до 1935 рр. перебував на посаді Голови Імперського Морського Комітету.

Робота «Земна куля та досягнення миру», опублікована 1943 р., стала завершальною у науковій кар'єрі Г.Дж. Маккіндера. У статті він вказує на майже повний збіг меж Гартленду та кордонів СРСР, а також підкреслює роль «Північної Атлантики», яка складається з таких просторових елементів: Франція, Великобританія, схід США та Канади.

Погляди висвітлені у даній роботі дозволяють вважати його одним із засновників теорії атлантизму у міжнародних відносинах.

ВИСНОВКИ: Галфорд Джон Маккіндер став прикладом поєднання в одній особистості науковця-теоретика, який прагнув реалізувати власні ідеї через дипломатичну, парламентську та організаційну діяльність. Його концепція Гартленду лежить в основі геополітики та продовжує використовуватися у виробленні геостратегій провідними державами світу, а ідея утворення буферних держав в Балтійсько-Чорноморському регіоні знайшла своє подальше втілення після 1991 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Mackinder, H.J. *Democratic Ideals and Reality* [Електронний ресурс] / H.J. Mackinder. – New York: Holt, 1919. – Режим доступу: <https://www.scribd.com/doc/24386413/Democratic-Ideals-and-Reality>
2. Мегоран Н., Шаралова С. Помогает или мешает нам «хартленд» Маккиндера понять Центральную Азию? [Електронний ресурс] // Центральная Азия и Кавказ. – 2005. – №4 (40). – Режим доступу: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/pomogaet-ili-meshaet-nam-hartlend-mackindera-ponyat-tsentralnuyu-aziyu>
3. От редакции. Маккиндер Х.Дж. Геополитическая ось истории [Текст] // Полис. – 1995. – №4. – С. 162.
4. Сирота Н.М. Геополитика: краткий курс [Текст] / Н.М. Сирота. – СПб.: Питер, 2006.
5. *Geopolitics, geography and strategy* [Текст] / Editors by C.S. Gray, G. Sloan. – London, New York: Psychology Press, 1999. – 289 p.